Diana Volčjak[1], Martina Medved[2], Urška Mikolič[3],
Sandra Likar[4], Sara Bürmen[5], Tjaša Mlakar[6]

# Pojav postaršenja

## *Phenomenon of parentification*

**Povzetek**

Postaršenje je v večini raziskav opredeljeno kot pojav obrnjenih družinskih vlog, pri katerem otroci prevzemajo starševske naloge. Podroben teoretični pregled dosedanjih mednarodnih in slovenskih raziskav kaže na umanjkanje raziskav na tem področju, čeprav mnoge med njimi dokazujejo vsesplošno prisotnost fenomena postaršenja v populaciji. Dosedanji teoretični izsledki fenomena postaršenja kažejo povezanost postaršenja tako s stilom navezanosti, ki ga je posameznik razvil znotraj svoje izvorne družine, kakor tudi povezanost postaršenja z depresijo, ki se je pri posamezniku razvila v obdobju odraslosti. Številne raziskave ugotavljajo, da se tudi načini vzpostavitve in vzdrževanja intimnih odnosov v odraslosti povezujejo z ravnjo postaršenja v otroštvu in/ali mladostništvu. Kompleksnost pojava povzroča izziv na področju merjenja stopnje

---

1 Diana Volčjak je magistrica zakonskih in družinskih študijev, profesorica pedagogike in andragogike (UN), diplomantka teoloških študij (UN) ter zakonska in družinska terapevtka - stažistka. diana.volcjak@gmail.com
*Diana Volčjak has a Master's degree in Marital and Family Studies, Bachelor's Degree in Pedagogy and Andragogy and Bachelor's Degree in Theology and Religious Studies. She is a Marital and Family Therapist Intern. diana.volcjak@gmail.com*

2 Martina Medved je magistrica zakonskih in družinskih študijev, diplomirana pravnica (UN) ter zakonska in družinska terapevtka - stažistka. medved.martina@gmail.com
*Martina Medved has a Master's degree in Marital and Family Studies and Bachelor's Degree in Law. She is a Marital and Family Therapist Intern. medved.martina@gmail.com*

3 Urška Mikolič je magistrica zakonskih in družinskih študijev, diplomantka sociologije in interdisciplinarnega družboslovja (UN) ter zakonska in družinska terapevtka - stažistka. ursa.mikolic@gmail.com
*Urška Mikolič has a Master's Degree in Marital and Family Studies, and Bachelor's Degree in Sociology and Interdisciplinary Social Sciences. She is a Marital and Family Therapist Intern. ursa.mikolic@gmail.com*

4 Sandra Likar je magistrica zakonskih in družinskih študijev, diplomantka teoloških in religijskih študij (UN) ter zakonska in družinska terapevtka - stažistka. sandrica.likar@gmail.com
*Sandra Likar has a Master`s Degree in Marital and Family Studies and Bachelor`s Degree in Theology and Religious Studies. She is a Marital and Family Therapist Intern. sandrica.likar@gmail.com*

5 Sara Bürmen je magistrica zakonskih in družinskih študijev, diplomirana kulturologinja (UN) ter zakonska in družinska terapevtka - stažistka. sara.burmen@gmail.com
*Sara Bürmen has a Master's degree in Marital and Family Studies and Bachelor's degree in Culturology. She is a Marital and Family Therapist Intern. sara.burmen@gmail.com*

6 Tjaša Mlakar je magistrica zakonskih in družinskih študijev, profesorica pedagogike (UN) in diplomirana sociologinja (UN). mlakartjasa92@gmail.com
*Tjaša Mlakar has a Master`s Degree in Marital and Family Studies and Bachelor`s Degree in Pedagogy and Sociology. mlakartjasa92@gmail.com*

postaršenja, saj obstaja mnogo merskih instrumentov, od katerih pa nobeden ne zajame celovitosti pojava. Razumevanje večplastnosti fenomena postaršenja je izjemno pomembno tudi za uspešno terapevtsko delo v psihoterapevtski praksi različnih modalitet, tako za terapevta kot klienta. V slovenskem prostoru sta bili doslej opravljeni dve raziskavi s tega področja, zato z empirično raziskavo, ki bo temu članku sledila, želimo opozoriti in preveriti prisotnost fenomena postaršenja tudi v Sloveniji. Ta pregledni članek pa s celovitim naborom dosedanjih dognanj omogoča nadaljnja raziskovanja pojava postaršenja in implikacijo teh spoznanj v klinični praksi.

Ključne besede: postaršenje, stili navezanosti, depresija, intimni odnos, merjenje stopnje postaršenja

**Abstract**

Most research findings define parentification as a phenomenon of switched family roles in which the children take on the role of the parents. A detailed theoretical overview of current international and Slovenian research in this area in general indicates a lack of research in the field, although many studies report the presence of the parenfitication phenomenon in the wide population. The theoretical findings of the parentification to date show the connection of parentification with both, the attachment style that an individual has developed within his/her family of origin, and a correlation between parentification and depression, which has developed in the individual during his/her adulthood. Numerous studies have found that ways of establishing and maintaining intimate relationships in adulthood are also linked to the level of parentification in childhood and/or adolescence. The complexity of the phenomenon poses a challenge in measuring the level of parentification as there exist many measuring instruments, none of which capturing the comprehensiveness of the phenomenon. The multifaceted nature of the parentification is also extremely important to understand for successful therapeutic work in the psychotherapeutic practice of different modalities for both, the therapist and the client. So far, two studies in Slovenia have been carried out in this field, so with the empirical research that will follow this article, we would like to highlight and verify the presence of the parentification phenomenon on Slovenian territory as well. This review article, with a comprehensive set of findings to date, enables further research into the phenomenon of parentification and the implications of these findings in the clinical practice.

Key words: parentification, styles of attachment, depression, intimate relationship, measuring the level of parentification



# Extended abstract

## Introduction

Parentification has been mentioned in scientific literature since the 1970's and was described in detail by Boszormenyi-Nagy (1973). The phenomenon is mostly defined as the inversion of roles between a parent and a child, in which the child becomes responsible for satisfying the emotional and behavioural needs of the parents or other people for which a child is developmentally not yet mature (Hooper, 2007a). Recent authors have also explored the phenomenon in more detail, finding that parentification is a widely spread phenomenon (Schmideberg, 1948 and Mahler, 1956 in Minuchin et al., 1967; Schier, 2010; Engelhardt, 2012; Loch, 2014; etc.). According to various sources, the precise definition of this phenomenon still remains unclear due a lack of professional and scientific literature on the subject.

In this scientific review article, we want to introduce a theoretical overview of current international and Slovenian research in this field. First, we introduce an understanding of the complex phenomenon of parentification. Secondly, we examine the theoretical findings on the correlation between the phenomenon of parentification, with the attachment styles that the individual has developed within their family, as well as with depression that the individual may have developed during adulthood. Last but not least, the purpose of this article is also to draw attention to the presence of the (common) phenomenon of parentification in Slovenia.

## The Phenomenon of Parentification

The emergence or process of parentification occurs when the transition of a child or adolescent to early adulthood, and thus gaining the adult role, occurs much earlier than it would during natural development. Children take on the responsibilities of parents which do not coincide with their psychological maturity. Parentification is mostly described as a role-reversal between a parent and a child, where the child becomes responsible for meeting the emotional or behavioural needs of an immature parent or other family member (Hooper, 2007a). Boszormenyi-Nagy and Spark (1973) and others (Minuchin et al., 1967; Karpel, 1976; Jurkovic, 1998; Chase, 1999) defined parentification by replacing the parent-child role, where the child sacrifices his/her own needs for attention or satisfaction of the parent. In these cases, we can define parentification as a

type of emotional abuse.

There are two levels of parentification: instrumental and emotional. At the instrumental level, the children of the family carry out various forms of household or other work (Diaz, Siskowski and Connors, 2007; Hooper, 2007a; Jurkovic, 1997). At the emotional level, the children become responsible for the emotional needs of the parents and other family members (Hooper, Marotta and DePuy, 2009; Jurkovic, 1997; McMahon and Luthar, 2007; Minuchin idr., 1967).

## Parentification and attachment

In view of the importance of Bowlby's Theory of Attachment (1969), which highlights the importance of the critical parent-child dyad, we examined the scientific findings regarding the correlation between parentification and attachment styles. The style (form) of attachment between the parent and the child and the behaviour s that follows from it can help predict the functioning, patterns of interpersonal bonding and social behaviour of the child in adulthood. Given that attachment styles are usually transferred to adulthood, where the attachment person is no longer a parent but becomes peers or other persons (Kerns, 1994), these earliest parent-child relationships also characterise attachment styles in adult relationships (Zayas et al., 2011).

Some studies (Macfie et al., 2005a; Macfie et al., 2005b) have examined problems with attachment that stem from role reversal in the family, i.e. between the parents and children. Alexander (1992) connected the phenomenon of role reversal to a preoccupied style of attachment in adulthood, while LePiore and others (1997) found that experiencing role reversal in childhood can lead to avoiding close relationships in adulthood and fearingintimacy. The latter, according to Bartholomew and Horowitz (1991), represents a fearful-avoidant attachment style, and Byng-Hall (2002) found a connection between parentification and ambivalent, disorganised attachments.

From this perspective, the consequence of the parentification process is that it blurs the boundaries that separate parental roles from the child and, above all, the needs of the parents and the needs of the children, which negatively affects the child's development and attachment in later relationships (Engelhardt, 2012). An example of the blurred boundaries between the parent and child subsystems is the dynamic in which children begin to emotionally care for parents, becoming the recipients and regulators of their parents' emotional distress, anger, and marital dissatisfaction, which parents should resolve within adult relationships, and not put this burden (albeit inadvertently), onto a child (Gasperlin, 2016).



## Parentification and depression

The majority of research suggests that parentification can have negative consequences manifesting in the development and incidence of depression later in adulthood (Giles, 2014; Jacobvitz and Bush, 1996; Jurkovic, 1997; Hooper and Wallace, 2009; Schier et al., 2015). Giles (2014), for example, explains that the idea of associating parentification with the onset of depression arises from the fact that negative processes in relationships, especially those that occur within the family, increase the risk of depression. Collected findings on the correlation between parentification and depression reveal that depression in adulthood is more likely when the individual was exposed to higher rates of parentification in their childhood and/or adolescence.However, there is no clear consensus among researchers about the impact that the phenomenon of parentification has on the development of depression later in life.

In Slovenia, the phenomenon of parentification has been included in (only) two studies (Lutman, 2017; Marcen, 2019). While Lutman (2017) examined the correlation between the childhood experiences of prematurely growing up in childhood and the fear of intimacy and satisfaction in a partner relationship, Marcen (2019) explored the connection between childhood experience and adult alcoholism. Following from these two studies we examine the variables "attachment" and "depression" in this article, which have not yet been investigated in Slovenia in correlation with the phenomenon of parentification.

## Tools for measuring the rates of parentification

The complexity of the phenomenon of parentification also presents a major challenge for direct measuring. Researchers mostly use the 1987 Parentification Scale (PS) by Mika, Bergner, and Baum (Jurkovic, 1997). There are more rarely used measurement tools such as The Filial Responsibility Scale - Adult (FRS-A)) by Jurkovic, Thirkield, and Morrell (1999), and Parentification Inventory (PI) by Hooper, Doehler, Wallace, and Hannah (2011). These questionnaires and other measuring tools in this thematic field share a common view that none of them fully captures the complex area of the parentification construct to the extent described by Boszormenyi-Nagy and Spark (1973). Another one, The Parentification Questionnaire – PQ by Sessions and Jurkovic (1986) might be of interest in examining the phenomenon of parentification in Slovenia, but it would have to be translated and standardized. Further empirical research would also have to examine and assure its validity and usefulness.

## Parentification and its clinical implementation

Recognition of the phenomenon and implementing this in clinical work can help therapists from different psychotherapy backgrounds in understanding the client's patterns and dynamics of functioning in everyday life and in relationships. Recognising and treating certain patterns of parentification in the client also helps the therapist to overcome the client's established dysfunctional family patterns.

Understanding the parentification process is an important contribution to the psychotherapy profession, since it can help any therapist (regardless of the psychotherapy modality in which they work) to gain a broader view of the client's problem (why they respond to relationships in the way they do; why do they create those type of relationships; why do they have certain fears; where do the individual's concerns about connecting in a genuine and intimate relationship come from, etc.). The therapist can additionally help the client to identify the expressions of emotion (anger, sadness, helplessness, embarrassment, humiliation) that have long been suppressed.

## Conclusion

This theoretical article reviews the findings and implications of parentification that are currently available, which reveals the complexity of this phenomenon.

In a future issue of Kairos, this theoretical overview will be followed by an empirical study, which will enable us to give an important insight into the extent to which the phenomenon of parentification is present in Slovenia. The results of the empirical study will also show us whether there is a connection between parentification and types of attachment in adults, which confirms the theories of attachment (Bowlby, 1969; Kerns, 1994), and if parentification in the Slovenian population correlates statistically with depression, as evidenced by the international research in this field.



# Uvod

Postaršenje je pojem, ki se v znanstveni literaturi omenja že od sedemdesetih let prejšnjega stoletja, ko ga je podrobneje opisal Boszormenyi-Nagy (1973). V osnovi pojav lahko opredelimo kot proces, v katerem otrok skrbi za čustvene in/ali druge potrebe svojih staršev, skrbnikov ali celotne družine, pri čemer je značilno, da ob tem zanemari svoje potrebe oziroma se jim je primoran v veliki meri ali v celoti odpovedati. Novejši avtorji so pojav tudi podrobneje raziskali in ugotovili, da je postaršenje vseprisoten fenomen, ki ga pogosto izkusi velik del populacije (Schmideberg, 1948, in Mahler, 1956, v Minuchin idr., 1967; Schier, 2010; Engelhardt, 2012; Loch, 2014; itn.). Točna opredelitev tega fenomena je po navedbah različne strokovne literature še vedno nejasna, na kar kaže pomanjkanje strokovne in znanstvene literature na to temo.

V pričujočem članku, ki sicer ni edini na temo postaršenja v Sloveniji, želimo narediti podroben teoretični pregled dosedanjih mednarodnih in slovenskih raziskav s tega področja. Iz raziskovanja pojava postaršenja na splošno želimo v članku podrobneje preučiti tudi dosedanje teoretične izsledke povezanosti postaršenja tako s stilom navezanosti, ki ga je posameznik razvil znotraj svoje družine, kakor tudi povezanosti postaršenja z depresijo, ki se je pri posamezniku razvila v obdobju odraslosti. Prav tako s tem člankom želimo še opozoriti predvsem na prisotnost (pogostega) fenomena postaršenja v Sloveniji.

## Fenomen postaršenja

Pojav ali proces postaršenja nastopi, ko se za nekatere otroke in mladostnike prehod v obdobje zgodnje odraslosti, in s tem prevzemanje vloge odraslega, zgodi veliko prej, kot bi se z naravnim razvojem. Otroci, ki prevzemajo odgovornosti staršev, ki ne sovpadajo z njihovo psihološko zrelostjo, so postaršeni. Postaršenje je večinoma opisano kot zamenjava vlog med staršem in otrokom, ko slednji postane odgovoren za zadovoljevanje čustvenih ali vedenjskih potreb starša ali drugih družinskih članov, katerim razvojno ni dorasel (Hooper, 2007a). Boszormenyi-Nagy in Spark (1973) ter drugi (Minuchin idr., 1967; Karpel, 1976; Jurkovic, 1998; Chase, 1999) so fenomen postaršenja utemeljili z zamenjavo vloge starš-otrok, pri kateri otrok žrtvuje svoje potrebe za pozornost ali zadovoljstvo starša. Ker pri tem večinoma pride do prekoračitve meja, je postaršenje lahko, in v večini primerov tudi je, vrsta čustvene zlorabe. Nekritično in preveč

splošno bi bilo trditi, da je vsaka pomoč otroka staršu patološka (Boszormenyi--Nagy in Spark, 1973), zato je pri presoji treba oceniti, kako se ohranja razmerje med količino pomoči ter primernostjo nalog otrokovi starosti in razvojni fazi, v kateri je otrok. Hooperjeva (2007a) v izogib fenomenu postaršenja poudarja tudi nadzor pri izvrševanju nalog ter dajanje pomena otrokovi pomoči – da dejansko gre za otrokovo pomoč in ne za samoumevno izvrševanje nalog, ki bi se od njega pričakovalo kontinuirano, ter da se odrasli za to pomoč zahvali in razume, da je to usluga njemu, ne pa otrokova dolžnost. S tem otrok občuti, da ga starši vidijo, razumejo in ga znajo začutiti, kar vodi v razvoj notranjega občutka suverenosti (Siegel, 2013).

Raziskave kažejo, da so matere bolj nagnjene k postarševanju kot očetje (Peris in Emery, 2005; Peris idr., 2008) in da obstaja večja možnost, da bo v družini postaršena hči kot pa sin (Jacobvitz in Bush, 2004; Duryea, 2007). Do postaršenja po navadi pride pri starših, ki svojih staršev niso izkusili kot dovolj ljubečih, zaradi česar se (predvsem pri čustvenem postaršenju) obračajo k svojim otrokom, da bi ti izpolnili njihove odnosne potrebe po varnosti, pripadnosti in odvisnosti od drugega (Wells idr., 1999; Porges, 2017; Kompan Erzar, 2019). Otroci, ki staršem izpolnjujejo te potrebe, se ob tem naučijo, da je občutek povezanosti s starši mogoče razviti ter ohraniti le ob skrbi zanje, pri tem pa nemalokrat zanemarjajo svoje lastne, otroške in mladostniške razvojne potrebe in interese (Engelhardt, 2012).

Postaršenju prej podležejo družine, ki se znajdejo v naslednjih okoliščinah: kritična bolezen starša (Duryea, 2007), odvisnost starša od substanc (Le Goff, 2005), depresija starša (Wallerstein, 1985), ovdovelost starša (Li idr., 1995 v Garber, 2010, 8), starševska pretirana (ali celo patološka) odvisnost od drugega (Fitzgerald idr., 2008), višja stopnja nepredvidljivosti, ki jo otroci doživljajo v primarni družini (Burnett idr., 2006), smrt ali ločitev staršev oziroma primarnih skrbnikov (Jurkovic, Thirkield in Morrell, 1999; Shawahna in Breik, 2017), alkoholizem staršev (Carroll in Robinson, 2000; Burnett idr., 2006; Chase, Deming in Wells, 2007; Goglia idr., 1992; Chase idr., 1998, v Earley in Cushway, 2002; Kelley idr., 2007) itn. Kot morebitne pozitivne posledice ob pričakovanih negativnih posledicah lahko smatramo razvoj nekaterih otrokovih kompetenc, kot so prevzemanje odgovornosti, skrb za družinske člane, pozitivna naravnanost pri reševanju sporov, v rešitev usmerjena naravnanost, večja odpornost na stresorje in pripadnost otroka/mladostnika družini, iz katere prihaja (Hooper, 2007a; Tompkins, 2007). Kljub temu pa trenutno ni dovolj raziskav, ki bi pričale o pozitivnih vidikih oziroma učinkih postaršenja (Hooper, 2007a).

Wolkin (1984) je ugotavljal, da moški pri merjenju stopnje postaršenosti dosegajo pomembno nižje rezultate kot ženske, o čemer so poročali tudi Goglia idr. (1992; Jurkovic, 1997), to pa lahko kaže na diferenciacijo vlog po spolu v družini. Zaradi statistično nepomembnih povezav v primerjavah z lestvicama ravni moškosti/ženskosti Kalifornijskega vprašalnika o osebnosti (angl. *California Personality Inventory*) (Gough, 1956) je bila sicer pozneje ta hipoteza zavrnjena.



Teoretiki so ugotovili, da do postaršenja lahko pride na dveh ravneh: na instrumentalni in čustveni. Otroci, ki izkusijo instrumentalno postaršenje, se ukvarjajo z obveznostmi, kot so razna gospodinjska opravila, kuhanje in priprava hrane, upravljanje financ, fizična pomoč pri domačih opravilih in druge aktivnosti, rezervirane pretežno za odrasle (Jurkovic, 1997; Diaz, Siskowski in Connors, 2007; Hooper, 2007a). Nasprotno so čustveno postaršeni otroci izrazito suportivni, pogosto odzivni na čustvene potrebe staršev ali drugih družinskih članov in (pre)večkrat prevzemajo vlogo zaupnika ali mirovnika v družini. Čustveno postaršenje je po raziskavah sodeč bolj uničujoče kot instrumentalno (Minuchin idr., 1967; Jurkovic, 1997; McMahon in Luthar, 2007; Hooper, Marotta in DePuy, 2009), saj povzroča več negativnih posledic.

Splošno gledano lahko rečemo, da so posledice postaršenja številne in raznovrstne: nizka samozavest in težave v procesih osamosvajanja (Wells, Glickauf-Hughes in Jones, 1999), slabše akademsko delovanje ali prekinitev izobraževanja (Jurkovic, 1997; Chase, Deming in Wells, 2007), pretvarjanje posameznikov v poznejših odraslih odnosih (Castro, Jones in Mirsalimi, 2010), pojavnost čustva sramu v odraslosti (Wells in Jones, 2000) in soodvisnosti v odraslih odnosih postaršenih posameznikov (Wells, Glickauf-Hughes in Jones, 1999), duševne stiske (Stein, Riedel in Rotheram-Borus, 1999), depresija, motnje osebnosti (Jones in Wells, 1996), težave v navezanosti (Alpert, Brown in Courtois, 2000), težave v partnerskem odnosu (Chase, 1999), oteženo funkcioniranje in težavni odnosi z zunanjim svetom (pretirana odgovornost, krivda, nezaupljivost) (Nuttall, Valentino in Borkowski, 2012). Nekateri postaršeni mladostniki hitreje odrastejo in hitreje postanejo neodvisni ter samozadostni kot njihovi nepostaršeni vrstniki (Jurkovic, Morrell in Thirkield, 1999; Burton, 2007). DiCaccavo (2020) je v raziskavi odkril tudi povezanost stopnje postaršenosti s poznejšim poklicem, ki si ga posameznik izbere. Boszormenyi-Nagy in Spark (1973) trdita, da pri vzpostavitvi postaršenja zmeraj sodelujejo vsaj tri generacije: 1) otroci, ki namesto staršev prevzemajo odgovornosti, 2) starši, ki od svojih otrok zahtevajo vživljanje v starševsko funkcijo, da tako kompenzirajo nezadovoljene potrebe iz svojega otroštva, in 3) stari starši, ki ne ščitijo generacije staršev, so (bili) do njih verbalno ali telesno nasilni in so jih prav tako v času svojega starševstva postarševali. Potrebe otroka oziroma mladostnika, ki niso bile zadovoljene v eni generaciji, se prenesejo na naslednjo generacijo, v kateri starši zahtevajo oziroma pričakujejo od otrok, da jih bodo zadovoljili oni.

Pri postaršenih otrocih obstaja večja možnost, da bodo, ko odrastejo, tudi sami postarševali svoje otroke (prav tam). Lochova (2014) dodaja, da so »... zaradi interaktivnega izvora, molčečnosti in ujetosti v lojalnost skozi tri generacije posledice za prizadete družinske člane navadno refleksivno in verbalno komaj dostopne ...«, hkrati pa pri ponavljanju medgeneracijskih izkušenj in simptomov družine le redko vidijo povezave s prejšnjo generacijo ali pa jih sploh ne. Da bi prišli do izvora fenomena postaršenja, je zato pomembno, da se generacije spoznajo med seboj in živijo druga z drugo, saj je vsak posameznik ob zapuščanju »družinskega gnezda« skupek dveh polovic odnosa – polovico odnosa prinese iz svoje izvorne družine, drugo polovico pa prispeva v času svojega življenja (Kompan Erzar, 2019).

## Postaršenje v povezanosti z navezanostjo

Razvoj notranjega delovnega modela (Bowlby, 1969), kakršen se oblikuje v postaršenem otroku, nakazuje na nevarne oblike navezanosti, saj starši, ki otroka postaršijo, velikokrat niso zmožni ločiti med svojimi potrebami in potrebami otroka. Ob upoštevanju pomena razvoja notranjega delovnega modela, ki ga razvije postaršeni posameznik, lahko najdemo pomembno povezavo z navezanostjo. Stil (oblika) navezanosti med staršem in otrokom ter vedenje, ki iz njega sledi, lahko pomagata napovedati delovanje, vzorce medosebnega povezovanja in socialno obnašanje otroka v dobi odraslosti.

Bowlbyjeva teorija navezanosti (1969), ki izpostavlja pomen kritične diade starš-otrok, pomaga razložiti vpliv, ki ga imajo najzgodnejši odnosi v izvorni družini med staršem in otrokom na vedenje navezanosti v otroštvu. Glede na to, da se stili navezanosti po navadi prenesejo v odraslost, ko oseba navezanosti ni več starš, pač pa to postanejo vrstniki ali druge osebe (Kerns, 1994), ti najzgodnejši odnosi med starši in otroci zaznamujejo tudi stil navezanosti v odraslih odnosih (Zayas idr., 2011).

Tako se otroci, odraščajoči ob starših, ki jih psihično ali čustveno zavračajo, jih ne začutijo in jim ne vzbudijo občutka ljubljenosti in pripadnosti, prek takih izkušenj naučijo, da je biti v odnosu tvegano in da jih bo tisti, po katerem hrepenijo (v primarnih odnosih so to starši, v intimnem odnosu pa partner), vedno zavrnil in prizadel, kar bo v odrasli dobi vodilo do strahu pred intimo (Gostečnik, 2016).

Gledano s tega vidika je posledica procesa postaršenja, ki zaznamuje odnos med staršem in otrokom, v tem, da zabriše meje, ki ločujejo starševske vloge od otrokovih ter predvsem potrebe staršev in potrebe otrok, kar negativno



vpliva na otrokov razvoj in navezanost v poznejših odnosih (Engelhardt, 2012). Primer zabrisanih meja med starševskim in otroškim podsistemom je tudi dinamika, v kateri začnejo otroci čustveno skrbeti za starše, postanejo prejemniki ter regulatorji njihovih čustvenih stisk, jeze, nezadovoljstva iz partnerskega odnosa, kar bi starši morali razreševati v odraslih odnosih, ne pa to breme (četudi velikokrat nehote) prelagati na otroka (Gašperlin, 2016). Kerns (1994) v luči teorije navezanosti soglaša, da postaršenje destruktivno vpliva na posameznikovo sposobnost vzpostavljanja varnih vezi in da zaznamuje gradnjo recipročnih odnosov.

Med avtorji, ki preučujejo povezavo med postaršenjem in navezanostjo v otroštvu in odraslosti, ni enotnega mnenja glede posledic, ki jih ima ta fenomen na vzorce navezanosti tistih posameznikov, ki so bili v otroštvu izpostavljeni postaršenju. Nekatere raziskave (npr. Mayseless idr., 2004) na primer niso zaznale vplivov postaršenja na oblikovanje nevarne navezanosti v odraslosti. V nasprotju z njimi pa druge študije podpirajo idejo, da izkušnja postaršenja lahko vodi k številnim težavam z navezanostjo v otroštvu, kar se pogosto nadaljuje naprej v odraslosti (Boszormenyi-Nagy in Spark, 1973; Zeanah in Zeanah, 1989; Earley in Cushway, 2002; Hooper, 2007a; Hooper, 2007b; Katz idr., 2009). Podobno tudi nekateri drugi (Macfie idr., 2005a; Macfie idr., 2005b) poročajo o težavah z navezanostjo, ki je posledica zamenjave vlog (angl. *role reversal*) med starši in otroki, Alexander (1992) pa fenomen zamenjave vlog povezuje s preokupiranim stilom navezanosti v odraslosti. LePiore idr. (1997) so ugotovili, da izkušnja zamenjave vlog v otroštvu lahko povzroči, da se bodo ti posamezniki v odraslosti izogibali tesnih odnosov ali celo razvili strah pred intimnostjo, kar po Bartholomew in Horowitz (1991) predstavlja plašljivo izogibajoč stil navezanosti. Byng-Hall (2002) ugotavlja, da se postaršenje povezuje z dvema nevarnima stiloma navezanosti pri otrocih, in sicer z ambivalentno navezanostjo ter z dezorganizirano navezanostjo. Main in Salomon (1986) ter Main in Hesse (1990) prav tako ugotavljajo, da so nekateri dezorganizirano navezani otroci pozneje v otroštvu kazali težnje po skrbi za starše. Nekatere raziskave (West in Keller, 1991) so proces postaršenja povezale tudi z oblikovanjem t. i. kompulzivnega skrbniškega (angl. *compulsive care-giving*) vzorca navezanosti, ki se razvije sočasno s tem, ko posameznik spozna, da je edina ljubeča vez, ki jo ima s staršem, ta, da vedno skrbi zanj. Ista avtorja pojasnjujeta, da kompulzivno skrbniško (angl. *compulsive care-giving*) vedenje otroci ponotranjijo in tako postane model za oblikovanje odraslih odnosov, v katere pa že vstopajo s prepričanjem, da bo drugi čustveno nedostopen in neodziven na njihove potrebe (1991; Engelhardt, 2012).

Engelhardtova (2012) ugotavlja, da je pojav nevarne navezanosti pri postaršenem otroku po navadi odvisen od vrste postaršenja, s katero se je posameznik

soočal v otroštvu. Tako naj bi bila instrumentalna oblika postaršenja manj škodljiva od čustvene, v kolikor je še vedno prisoten nek zdrav odnos med otrokom in staršem ter starš zagotavlja otroku zadostno mero podpore (Aldridge, 2006). Nekateri (Aldridge, 2006; Hooper, 2007a; Hooper, 2007b) celo izpostavljajo, da se kljub prisotnosti instrumentalnega postaršenja lahko oblikuje varen stil navezanosti, če je starš stalno in enakomerno čustveno dostopen in daje otroku vso potrebno čustveno ter psihološko podporo oz. zmore prepoznavati otrokova skrbniška prizadevanja (angl. *care-giving efforts*). Nasprotno pa naj bi bila pri izkušnji čustvenega postaršenja, kjer otrok poskuša vzpostaviti vez s starši tako, da jim daje čustveno podporo, sam pa le-te od staršev ne prejema, razvoj varnega stila navezanosti v otroštvu in sposobnost vzpostavljanja navezanosti v odraslih odnosih resno ogrožena (Hooper, 2003; Hooper, 2007a). Po navadi se v takšnih primerih, ko je starš čustveno nedostopen in čustveno nekonsistenten, oblikuje nevaren stil navezanosti (Ainsworth idr., 1987). V partnerskih odnosih se tako v nekom, ki so ga kot otroka čustveno zanemarjali, zapostavljali ali celo zlorabljali, nemalokrat prebudijo travme, boleči občutki iz otroštva, zaradi česar se znova počuti osamljenega in nevrednega, kar pa seveda precej oteži izoblikovanje varnega in zadovoljnega partnerstva (Gostečnik, 2015).

Rezultati večine raziskav kažejo, da manj funkcionalno starševstvo in s tem tudi postaršenje otrok med odraščanjem negativno vplivata na navezanost v poznejših odnosih (Kerns, 1994; Engelhardt, 2012). To lahko vodi v eno skrajnost: v nižjo osebno zmožnost ali celo nezmožnost za socialne interakcije v medosebnih odnosih (Macfie, Houts idr., 2005a; Hooper, 2007b); ali pa v drugo: v zasvojenost, kot je zasvojenost z ljubeznijo ali s spolnostjo (Adams, 2013). Ob pregledu raziskav, narejenih v slovenskem prostoru, nismo našli raziskav, ki bi pojasnile, ali postaršenje v otroštvu vpliva tudi na stil navezanosti, ki ga posameznik razvije v odraslosti. Najbližje temu vprašanju je bila raziskava v slovenskem prostoru, ki je merila strah pred intimnostjo in zadovoljstvom v partnerskem odnosu, vendar povezanosti s fenomenom postaršenja ni uspela dokazati (Lutman, 2017).

## Postaršenje v povezanosti z depresijo

Na podlagi preteklih raziskav je pojavnost depresije pri odraslem posamezniku verjetnejša takrat, ko je bil izpostavljen višji stopnji postaršenosti v otroštvu. Carroll in Robinson (2000) sta odkrila, da je pri postaršenih otrocih alkoholikov ali deloholikov večja verjetnost za pojav depresije, kar so potrdile tudi novejše



raziskave (Hooper idr., 2012; Schier idr., 2015; Marcen, 2019). Ista raziskava (2000) je tudi pokazala, da otroci deloholičnih staršev izražajo višje ravni postaršenja kakor otroci iz alkoholičnih družin. V slovenskem prostoru Marcenova (2019) ugotavlja, da so odrasli alkoholiki z izkušnjo postaršenosti v otroštvu imeli težave pri navezovanju odnosov v odraslosti, še posebej pa so pri njih izstopala občutja sramu, prav tako pa so o sebi v večji meri mislili, da so slabe osebe v primerjavi z osebami, ki te izkušnje niso imele. Ta raziskava se je sicer osredotočala na fenomen postaršenja samo pri alkoholikih, zato izsledkov ne moremo posploševati na celotno populacijo.

Raziskave v večini kažejo tudi, da ima postaršenje lahko negativne posledice, ki se kažejo z razvojem in pojavnostjo depresije pozneje v odraslosti (Jacobvitz in Bush, 1996; Jurkovic, 1997; Hooper in Wallace, 2009; Giles, 2014; Schier idr., 2015). Giles (2014) pojasnjuje, da ideja povezanosti postaršenja s pojavom depresije izhaja iz dejstva, da negativni procesi v odnosih, še posebej tisti, ki se zgodijo znotraj družine, zvišujejo tveganje za pojav depresije. Kljub temu pa med raziskovalci ni enotnega mnenja glede vpliva, ki ga ima postaršenje na razvoj depresije pozneje v življenju.

Miller-Day, McManus in Matsunaga (2007), ki so raziskovali pojav postaršenja in depresije v družinah z nizkim dohodkom, niso našli nobene povezave med postaršenjem in razvojem depresije; celo nasprotno, postaršeni mladostniki so bili v povprečju manj depresivni kot tisti vrstniki, ki so dosegali nižje rezultate na lestvici postaršenja. V nasprotju s tem pa večina drugih raziskav potrjuje močno povezavo med čustvenim postaršenjem v otroštvu in razvojem depresije v obdobju mladostništva (Willert, 2003; Choi in Kang, 2008; Song in Lee, 2010; Williams in Francis, 2010; Hooper idr., 2012) ter pozneje v odraslosti (Jacobvitz in Bush, 1996; Jurkovic, 1997; Hooper in Wallace, 2009; Giles, 2014; Schier idr., 2015). Pri nekaterih raziskavah je mogoče opaziti, da so se simptomi depresije pojavili različno glede na spol starša, za katerega je otrok čustveno skrbel. Jacobvitz in Bush (1996) sta tako pri študentkah, ki so v otroštvu skrbele za čustvene potrebe očetov, potrdila pojav nižje samozavesti ter prisotnost simptomov anksioznosti in depresije. Pri tistih ženskah, ki so skrbele za čustvene potrebe svojih mater, pa sta potrdila prisotnost zgolj simptomov anksioznosti (1996). Novejša študija, ki jo je izvedla Katz s sodelavci (2009), je pokazala, da so zgolj dekleta, ki so v otroštvu imele izkušnjo zamenjave vlog z materjo (ne pa z očetom), razvile anksioznost glede tega, da bi bile zapuščene v medosebnih odnosih, kar jih je pozneje v odraslosti vodilo do tega, da so se soočale z depresivnimi simptomi.

Gore, Aseltine in Colten (1993) ugotavljajo, da je spol postaršenega posameznika lahko zelo pomemben pri razvoju depresije. V isti raziskavi so namreč ugotovili, da so deklice, ki so bile vključene v čustvene težave svojih mater, poročale

o več simptomih depresije kot pa fantje (1993). Podobno je v novejši raziskavi ugotovil tudi Giles (2014), vendar njegovi rezultati niso pokazali pomembne razlike med spoloma v doživljanju depresije. Champion in sodelavci (2009) so simptome depresije in anksioznosti našli tako pri mladostnicah kot tudi pri mladostnikih, ki so bili v otroštvu deležni zamenjave vlog z materjo, ki se je tudi sama nekoč soočala z depresijo. Študija, ki so jo izvedli Schier in njegovi sodelavci (2015), ugotavlja, da tako materino kot očetovo čustveno postaršenje v otroštvu predstavlja močno tveganje za razvoj depresivnih simptomov pri ženskah in moških pozneje v odraslosti. Ista študija je pokazala, da bolj kot je bil posameznik postaršen v otroštvu, o več depresivnih simptomih je poročal v odraslosti (2015). Tudi Giles (2014), ki sicer ne ločuje med zamenjavo vlog z materjo in očetom, ugotavlja, da se postaršenje v otroštvu pozitivno povezuje z depresijo v odraslosti. V raziskavi, ki jo napovedujemo, nameravamo preveriti, ali v slovenskem prostoru lahko govorimo o povezanosti med izkušnjo postaršenosti v otroštvu in depresijo pri odraslem posamezniku, ki se je razvila iz te izkušnje.

V povezanosti s postaršenjem sta bili v slovenskem prostoru spremenljivki navezanost in depresija doslej vključeni v (zgolj) dveh raziskavah o postaršenju (Lutman, 2017; Marcen, 2019). Medtem ko je Lutman (2017) raziskoval povezanost med izkušnjo postaršenja v otroštvu ter strahom pred intimnostjo in zadovoljstvom v partnerskem odnosu, je Marcenova (2019) raziskovala povezanost izkušnje postaršenosti v otroštvu z alkoholizmom. Prav zaradi navedenega smo v pričujočem članku podrobneje razdelali tudi spremenljivki »navezanost« in »depresija«, ki v slovenskem prostoru v povezavi s fenomenom postaršenja še nista bili raziskani.

## Merski instrumenti za pojav postaršenja

Kompleksnost pojava postaršenja tudi za neposredno raziskovanje pomeni poseben izziv. V raziskavah je pogosto uporabljen vprašalnik Lestvica postaršenja (angl. *Parentification Scale* – PS) avtorjev Mika, Bergner in Baum iz leta 1987 (Jurkovic, 1997), redkeje pa vprašalnik, imenovan Lestvica skrbniške odgovornosti – za odrasle (angl. *Filial Responsibility Scale - Adult* – FRS-A), avtorjev Jurkovic, Thirkield in Morrell (1999), in Vprašalnik postaršenja (angl. *Parentification Inventory* –PI) avtorjev Hooper, Doehler, Wallace in Hannah (2011). Naštetim vprašalnikom in drugim, ki preučujejo to tematsko področje, je skupno, da nobeden v celoti ne zaobjame kompleksne vsebine konstrukta postaršenja v tej meri, kot sta ga opisala Boszormenyi-Nagy in Spark (1973). Vprašalnik o postaršenju (angl. *The Parentification Questionnaire* – PQ), avtorjev Sessions in Jurkovic (1986) bi utegnil biti zanimiv za raziskovanje fenomena postaršenja v slovenskem prostoru, vendar pa bi ga bilo treba najprej prevesti in nato standardizirati. V ta namen bi bilo treba v empirični raziskavi najprej preveriti, ali je mogoče zagotoviti njegovo veljavnost ter uporabnost.



## Postaršenje pri psihoterapevtskem delu

Prepoznavanje fenomena in implementacija prepoznavanja v klinično delo je lahko v pomoč terapevtom različnih psihoterapevtskih smeri pri prepoznavanju klientovih vzorcev in dinamike funkcioniranja v vsakdanjem življenju in odnosih. Namreč, ko terapevt prepozna in prestreže določene vzorce postaršenja pri klientu, mu s tem pomaga tudi pri preseganju njegovih utečenih nefunkcionalnih družinskih vzorcev, še posebej, kadar mu ti s perspektive prevzete vloge postaršenega otroka predstavljajo v odraslosti oviro na poti oblikovanja zaupnih in varnih odnosov.

Terapevt tako ob razumevanju fenomena postaršenja ob konkretnih odgovorih klienta, ki nakazujejo na postaršenje (morebiti tudi v povezavi z navezanostjo in s pojavom depresije), lahko preveri, katera oblika postaršenja je pri klientu nakazana, nakar ga nato na njihovi podlagi o tej temi subtilno izpraša. Medtem ko klient o tem pripoveduje, se čustveno izčiščuje ter s terapevtom preokvirja svoje pretekle izkušnje oz. jim daje nov pomen – končno zmore poimenovati to dinamiko, ki ga nezavedno zasleduje v odnosih. To ustreza stanju, ki ga opisuje Siegel; namreč stanju, ko pri odraslem posamezniku mine ogroženost, saj se čustev več ne boji, temveč zmore razviti sočutje do sebe in drugih oz. se temu primerno odzivati (Siegel, 2017).

Drugič, terapevtu je razumevanje fenomena postaršenja lahko v pomoč pri tem, ko izprašuje po konkretnih družinskih navadah posameznika in vzdušju v njegovi družini, saj tako klientu lahko pomaga tudi uvideti, koliko je postaršen, četudi sam morda meni, da ni oz. se ne prepozna v tem.

Tretjič, pri postaršenih klientih se velikokrat kaže težnja po t. i. kompulzivni skrbniški navezanosti na druge, ki izvira iz preteklih, prevladuje pa tudi v njegovih sedanjih odnosih. Kot polemizirajo mnogi raziskovalci, je skrb za drugega bila oziroma je edini način ohranjanja odnosa, pripadnosti in bližine, po odnosu pa vsak človek vseživljenjsko hrepeni (Salomon, 1986; Main in Hesse, 1990; West in Keller, 1991; Gostečnik, 2013; Porges, 2017).

Ob tem želimo nakazati še na potencialno novost, ki bi jo lahko terapevt upo-

rabljal pri svojem kliničnem delu ob predpostavki, da bi se izkazali uporabnost in veljavnost vprašalnika, ki bi ga bilo moč standardizirati. Standardizacija bi prinesla konkretno orodje v roke terapevta, s katerim bi lahko preiskoval pojav postaršenja pri svojih klientih in ga tudi razreševal.

Končno iz vsega navedenega lahko sklenemo, da razumevanje procesa postaršenja predstavlja pomemben doprinos k psihoterapevtski stroki, saj slehernemu terapevtu (ne glede na smer oz. modaliteto, po kateri deluje) lahko pomaga pri pridobivanju širše slike o klientovi problematiki (zakaj se v odnosih odziva na način, kot se; zakaj ima določene strahove; od kod posameznikovi pomisleki glede povezovanja v pristnem in intimnem odnosu itd.). Terapevt in klient skupaj lahko razmišljata o primanjkljajih klienta, o njegovem pogrešanju ter kaj je bilo tisto, kar si je od svojih staršev želel, pa ni dobil. Pri tem se navezujemo na trditev Kompan Erzarjeve (2019), ko pravi, da klient na tej točki začne spoznavati, katere informacije so mu manjkale, da bi lahko razumel, kaj se je dogajalo z njim in kaj se dogaja z njegovimi otroki. Končno mu terapevt s tem razumevanjem lahko pomaga prepoznati in izraziti čustva (jezo, žalost, nemoč, osramočenost, ponižanje), ki jih je dolgo tlačil v sebi, in naposled skupaj izžalujeta njegovo pogrešanje in hrepenenja.

## Zaključek

V tem preglednem teoretičnem članku smo želeli na enem mestu zbrati dosedanje izsledke in implikacije s področja postaršenja, ki razkrivajo večplastnost tega fenomena.

Postaršenje, kakor trdijo dosedanje raziskave, omenjene v članku, zaradi porušenih meja med vlogami v družinskem sistemu pomembno in pretežno negativno vpliva na otrokov nadaljnji razvoj. Kaže, da s perspektive teorije navezanosti raven postaršenosti posameznika v otroštvu pomembno vpliva na njegove poznejše zmožnosti navezovanja in uporabo mehanizmov pri vzpostavljanju, ohranjanju in delovanju v (ne)varnih in vzajemnih odnosih v obdobju odraslosti. Kot potrjujejo številne raziskave, ne preseneča, da se stopnja posameznikove postaršenosti iz zgodnjih odnosov z najbližjimi lahko, in mnogokrat tudi se, pomembno povezuje s stilom navezanosti, ki ga posameznik razvije pozneje v odraslih odnosih.

Teoretični pregled številnih raziskav tudi kaže, da je depresija pogostejša pri posameznikih z izkušnjo postaršenja v otroštvu, ki se lahko izkazuje tudi v številnih odklonskih vedenjih, odvisnostih, motnjah osebnosti in razvoju



samopodobe, težavah v navezovanju stikov itn.

Zanesljivega obstoja razlik med spoloma glede na stopnjo postaršenja dosedanje raziskave še niso zanesljivo potrdile. Prav tako ni bilo potrjene pomembne povezanosti fenomena postaršenja z doseženo stopnjo izobrazbe posameznika v obdobju odraslosti. Oboje bi bilo v prihodnje dobro in zanimivo raziskati, da bi pridobili širšo sliko o tem, kako daleč oz. na katere pomembne življenjske segmente posameznika lahko sežejo vplivi in posledice postaršenja.

Ob preučevanju primernega merskega instrumenta za merjenje fenomena postaršenja smo ugotovili naslednje: čeprav zanesljivega vprašalnika, ki bi v celoti zajel kompleksnost fenomena postaršenja, glede na dostopne vire nismo našli, bi pa bilo v prihodnje glede na podhranjenost raziskav s tega področja v Sloveniji dobro preveriti in razmisliti o standardiziranem merskem pripomočku, s katerimi bi ob ugotavljanju prisotnosti fenomena postaršenosti lahko merili tudi njegovo stopnjo pri postaršenih otrocih v slovenskem prostoru. V ta namen se nagibamo k preveritvi uporabnosti in veljavnosti vprašalnika Sessions in Jurkovic (1986), ki bi ga ob preverbi pogojev lahko standardizirali in aplicirali v slovenskem prostoru.

V prihodnji številki *Kairosa* bo pričujočemu teoretičnemu pregledu dognanj s področja postaršenja sledila tudi empirična raziskava, ki nam bo na podlagi izsledkov omogočila pomemben vpogled v to, v kolikšni meri je tudi v slovenskem prostoru prisoten fenomen postaršenja in ali je tudi za slovensko populacijo značilno, da se stil navezanosti in depresija statistično pomembno povezujeta s fenomenom postaršenja, kakor dokazujejo že omenjene mednarodne raziskave s tega področja.

## Viri


Adams, K. M. (2013). *Po tihem zapeljani: Ko si starši naredijo otroke za partnerje.* Ljubljana: Modrijan.

Ainsworth, M. D., Blehar, M., Wall, S., in Waters, E. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation.* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Alexander, P. C. (1992). Application of attachment theory to the study of sexual abuse. *Journal o f Consulting and Clinical Psychology, 60*(2), 185–195.

Alpert, J., Brown, L., in Courtois, C. (2000). Symptomatic clients and memories of childhood abuse: What the trauma and child sexual abuse literature tells us. *Psychology Public Policy and Law, 4*, 941–995.

Aldridge, J. (2006). The experiences of children living with and caring for parents with mental illness. *Child Abuse Review, 15*, 79–88.

Bartholomew, K., in Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology, 61*, 226–244.

Boszormenyi-Nagy, I., in Spark, G. (1973). *Invisible loyalties: Reciprocity in intergenerational family therapy.* Hagerstown, MD: Harper & Row.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment.* New York: Basic Books.

Burnett, G., Jones, R. A., Bliwise, N. G., in Ross, L. T. (2006). Family unpredictability, parental alcoholism, and the development of parentification. *American Journal of Family Therapy, 34*(3), 181–189.

Burton, L. (2007). Childhood adultification in economically disadvantaged families: A conceptual model. *Family Relations, 56*, 329–345.

Byng-Hall, J. (2002). Relieving Parentified Children's Burdens in Families with Insecure Attachment Patterns. *Family Process, 41*(3), 375–388.

Carroll, J. J., in Robinson, B. E. (2000). Depression and Parentification among Adults as Related to Parental Workaholism and Alcoholism. *The Family Journal, 8*(4), 360–367.

Castro, D. M., Jones, R. A., in Mirsalimi, H. (2004). Parentification and the imposter phenomenon: An empirical investigation. *The American Journal of Family Therapy, 32*, 205–216.

Champion, J. E., Jaser, S. S., Reeslund, K. L., Simmons, L., Potts, J. E., Shears, A. R., in Compas, B. E. (2009). Caretaking behaviors by adolescent children of mothers with and without a history of depression. *Journal of Family Psychology, 23*(2), 156–166.

Chase N. D., Deming M. P., in Wells M. C. (1998). Parentification, parental alcoholism, and academic status among young adults. *The American Journal of Family Therapy, 26*(2), 105–114.

Chase, N. (1999). An overview of theory, research and societal issues. V Chase, N. (ur.). *Burdened children* (str. 3–33). New York: Guilford.

Choi, M. S., in Kang, J. H. (2008). The effect of parentification on adolescents' depression and anxiety. *Journal of Korean Play Therapy Research, 11*(1), 43–53.

Diaz, N., Siskowski, C., in Connors, L. (2007). Latino young caregivers in the United States: Who are they and what are the academic implications on this role? *Child Youth Care Forum, 36*, 131–140.

Duryea, M. M. (2007). Mothers with cronic physical illness and the parentification of their children. *https://repository.unm.edu/dspace/bitstream/1928/3608/1/Duryea_Dissertation.pdf* (29. 12. 2017)

Earley, L., in Cushway, D. (2002). The parentified child. *Clinical Child Psychology and Psychiatry, 7*, 163–178.

Engelhardt, J. A. (2012). The Developmental Implications of Parentification: Effects on Childhood Attachment. *Graduate Student Journal of Psychology, 14*, 45–52.

Fitzgerald, M. M., Schneider, R. A., Salstrom S., Zinzow H. M., Jackson J., in Fossel, R. V. (2008). Child sexual abuse, early family risk and childhood parentification: Pathways to current psychosocial adjustment. *Journal of Family Psychology, 22*(2), 320–324.

Garber, B. D. (2011). Parental Alienation and the dynamics of the enmeshed parent-child dyad: Adultification, Parentification and Infantilization. *Family Court Review, 49*(2), 322–335.

Gašperlin, I. (2016). *Čutim, torej sem!*. Kranj: GI svetovanje.





Giles, S. (2014). The impact of Parentification on Depression Moderated by Self-Care: A multiple Group Analysis by Gender for South Korea and the U. S. *https://scholarsarchive.byu.edu/etd/4188/* (16. 1. 2018)

Goglia, L. R., Jurkovic, G. J., Burt, A. M., in Burge-Callaway, K. G. (1992). Generational boundary distortions by adult children of alcoholics: Child-as-parent and child-as-mate. *American Journal of Family Therapy, 20*, 219–299.

Gore, S., Aseltine, R. H., in Colten, M. E. (1993). Gender, social-relational involvement, and depression. *Journal of Research on Adolescence, 3*(2), 101–125.

Gostečnik, C. (2015). *Je res vsega kriv partner?* Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.

Gostečnik, C. (2016). *Zakaj se te bojim?* Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.

Gough, H. G. (1956). *California Psychological Inventory.* Consulting Psychologists Press.

Hooper, L. M. (2003). Parentification, Resiliency, Secure Adult Attachment Style, and Differentiation of Self as Predictors of Growth Among College Students. *https://search.proquest.com/docview/305328519/4D851F8B35584D80PQ/2?accountid=151686* (10. 1. 2018)

Hooper, L. M. (2007a). The application of attachment theory and family systems theory to the phenomena of parentification. *The Family Journal, 15*, 217–223.

Hooper, L. M. (2007b). Expanding the discussion regarding parentification and its varied outcomes: Implications for mental health research and practice. *Journal of Mental Health Counseling, 19*, 322–337.

Hooper, L. M., in Wallace, S. A. (2009). Evaluating the Parentification Questionnaire: Psychometric Properties and Psychopathology Correlates. *Contemplation Family Therapy.*

Hooper, L. M., Marotta, S. A., in DePuy, V. (2009). A confirmatory factor analytic study of the Posttraumatic Growth Inventory among a sample of racial minority college students. *International Journal of Mental Health, 18*, 335–343.

Hooper, L., Doehler, K., Wallace, S. A., in Hannah, N. J. (2011). The Parentification Inventory: Development, Validation, and Cross-Validation. *The American Journal of Family Therapy, 39*, 226–241.

Hooper, L. M., Doehler, K., Jankowski, P. J., in Tomek, S. E. (2012). Patterns of self-reported alcohol use, depressive symptoms, and body mass index in a family sample: The buffering effects of parentification. *The Family Journal, 20*(2), 164–178.

Jacobvitz, D., in Bush, N.F. (1996). Reconstructions of family relationships: Parent-child alliances, personal distress, and self-esteem. *Developmental Psychology, 32*, 732–743.

Jones, R., in Wells, M. (1996). An empirical study of parentification and personality. *American Journal of Fanily Therapy, 24*, 145–152.

Jurkovic, G. J. (1997). Lost childhoods: *The plight of the parentified child*. New York, NY: Brunner Mazel.

Jurkovic, G. J. (1998). Destructive parentification in families: Causes and consequences. V Abate, L. L. (ur.). *Family psychopathology,* 237–255. New York: Guilford.

Jurkovic, G. J., Jessee, E. H., in Goglia, L. R. (1991). Treatment of parental children and their families: Conceptual and technical issues. *American Journal of Family Therapy, 19*, 302–314.

Jurkovic, G. J., Morrell, R., in Thirkield, A. (1999). Assessing childhood parentification: Guidelines for researchers and clinicians. V Chase, N. (ur.). *Burdened children: Theory, research, and treatment of the parentified child*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Karpel, M. (1976). Intrapsychic and interpersonal processes in the parentification of children. *Dissertation Abstracts International.*

Katz, J., Petracca, M., in Rabinowitz, J. (2009). A retrospective study of daughters' emotional role reversal with parents, attachment anxiety, excessive reassurance-seeking and depressive symptoms. *The American Journal of Family Therapy, 37*, 185–195.

Kerns, K. A. (1994). A developmental model of the relations between mother-child attachment and friendship. V Erber, R., in Gilmour, R. (ur.). *Theoretical frameworks for personal relationships,* 129–156. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Kompan Erzar, K. (2019). *Družina, vezi treh generacij.* Ljubljana: Družina.

Le Goff, J. F. (2005). Parentification and deparentification: *An overview. Therapie Familiale, 26*(3), 285–298.

LePiore, B. A., Haynes, J., Driscoli. J., Driver, B. N., Wheelis, T. F., Hyde, M. K., Prochaska, M., in Ramos. L. (1997). Attachment as a function o f parental and partner approach avoidance tendencies. *Human Communication Research, 23*(3), 413–441.

Loch, U. (2014). Prekinitev izobraževanja zaradi družinske lojalnosti? Večgeneracijska perspektiva kot profesionalni izziv v skrbi za otroke in mladostnike. *Sodobna pedagogika, 3,* 42–53.

Lutman, V. (2017). *Povezanost med izkušnjo postaršenja v otroštvu ter strahom pred intimnostjo in zadovoljstvom v partnerskem odnosu.* Magistrsko delo. Ljubljana: Teološka fakulteta.

Macfie, J., Houts, R. M., McElwain, N. L., in Cox, M. J. (2005a). The effect of father-toddler and mother-toddler role reversal on the development of behavior problems in kindergarten. *Social Development, 14,* 514–531.

Macfie, J., McElwain, N. L., Houts, R. M., in Cox, M. J. (2005). Intergenerational transmission of role reversal between parent and child: Dyadic and family systems internal working models. *Attachment & Human Development, 7*, 51–65.

Main, M., in Hesse, E. (1990). Parents' unresolved traumatic experiences are related to infant disorganized attachment status: Is frightened and/or frightening parental behavior the linking mechanism? V Greenberg, M. T., Cicchetti, D., in Cummings, E. M. (ur.). *The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation series on mental health and development. Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention,* 61–182. Chicago: University of Chicago Press.

Main, M., in Solomon, J. (1986). Discovery of an insecure-disorganized/disoriented attachment pattern. V Brazelton, T. B., in Yogman, M. W. (ur.). *Affective development in infancy,* 5–124. Westport, CT: Ablex Publishing.

Marcen, P. (2019). *Izkušnja postaršenosti ter nagnjenost k sramu in krivdi pri odraslih otrocih alkoholikov.* Magistrsko delo. Ljubljana: Teološka fakulteta.

Mayseless, O., Bartholomew, K., Henderson, A., in Trinke, S. (2004). "I was more her mom than she was mine." Role reversal in a community sample. *Family Relations, 53,* 78–86.

McMahon, T. J., in Luthar, S. S. (2007). Defining characteristics and potential consequences of caretaking burden among children living in urban poverty. *American Journal of Orthopsychiatry, 77,* 267–281.

Miller-Day, M., McManus, T., in Matsunaga, M. (2007). Mother's Helpers: The Effects of Parentification and Mother-Adolescent Communication on Adolescent Depression. *Conference Papers - National Communication Association,* 1–35.

Minuchin, S., Montalvo, B., Guerney, B., Rosman, B., in Schumer, F. (1967). *Families of the slums.* New York: Basic Books.

Nuttal, A. K., Valentino, K., in Borkowski, J. G. (2012). Maternal history of parentification, maternal warm responsiveness, and children's externalizing behaviour. *Journal of Family Psychology, 26*(5), 767–775.

Peris, T. S., in Emery, R. E. (2005). Redifining the parent-child relationship following divorce: Examining the risk for boundary dissolution. *Journal of Emotional Abuse, 5*(4), 169–189.

Peris, T. S., Goeke-Morey, M. C., Cummings, E. M., in Emery, R. E. (2008). Marital conflict and support seeking by parents in adolescence: Empirical support fort he parentification construct. *Journal of Family Psychology, 22*(4), 633–642.

Porges, S. (2017). *The pocket guide to Polyvagal theory.* New York: Norton.

Schier, K., Herke, M., Nickel, R., Egle, U. T., in Hardt, J. (2015). Long-term sequelae of emotional parentification: A cross-validation study using sequences of regressions. *Journal of Children and Family Studies, 24,* 1307–1321.

Sessions, M. W., in Jurkovic, G. J. (1986). *The Parentification Questionnaire.* (Available from Gregory J. Jurkovic, Department of Psychology, Georgia State University, University Plaza, Atlanta, GA 30303, USA.)

Shawahna, A., in Breik, W. (2017). Parentification among Adolescents of Divorced and Non-Divorced Parents of South Triangle Area in Palestine: A Comparative Study in Relation to a number of Psychological Symptomes and Demographic Variables An-Najah University Journal for Research - B (Humanities). *https://hdl.handle.net/20.500.11888/2932* (29. 12. 2017)



Siegel, D. (2013). *Brainstorm, the power and purpose of teenage brain.* New York: Penguin.

Siegel, D. (2017). *Mind. A journey to the heart of being human.* New York: Norton.

Song, E. J., in Lee, J. Y. (2010). Family therapy: The mediating effect of parentification on the relationship between marital conflicts and adolescents' depression. *Clinical Psychology Research, 11*(1), 335–354.

Stein, J. A., Riedel, M., in Rotheram-Borus, M. J. (1999). Parentification and its impact on adolescent children of parents with AIDS. *Family Process, 38,* 193–208.

Tompkins, T. L. (2007). Parentification and maternal HIV infection: Beneficial role of pathological burden. *Journal of Child and Family Studies, 16,* 113–123.

Wallerstein, J. S. (1985). The overburdened child: Some long-term consequences of divorce. *Social Work, 30*(2), 116–123.

Wells, M., in Jones, R. (2000). Childhood parentification and shame-proneness: A preliminary study. *American Journal of Family Therapy, 28,* 19–27.

Wells, M., Glickauf-Hughes, C., in Jones, R. (1999). Codependency: A grass roots construct's relationship to shame-proneness, low self-esteem, and childhood parentification. *American Journal of Family Therapy, 27*, 63–71.

West, M. L., in Keller, A. E. R. (1991). Parentification of the child: a case study of Bowlby's compulsive care-giving attachment pattern. *American Journal of Psychotherapy, XLV 45*(3), 425–431.

Willert, A. (2003). Parentification in rural African American single mother families. University of Georgia Theses and Dissertations, Athens, GA: The University of Georgia. *http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.578.4330&rep=rep1&type=pdf* (26. 1. 2018)

Williams, K., in Francis, S. E. (2010). Parentification and psychological adjustment Locus of control as a moderating variable. *Contemporary Family Therapy, 32,* 231–237.

Wolkin, J. R. (1984). Childhood parentication: An exploration of long term effects. *Dissertation Abstracts International, 45,* 2707.

Zayas, V., Mischel, W., Shoda, Y., in Aber, J. L. (2011). Roots of adult attachment: Maternal caregiving at 18 months predicts adult peer and partner attachment. *Social and Personality Science, 2,* 289–297.

Zeanah, C. H., in Zeanah, P. D. (1989). Intergenerational transmission o f maltreatment: Insights from attachment theory and research. *Psychiatry, 52,* 177–196.